

СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР

Актуальність даної теми обумовлена реформуванням пенітенціарної системи України, яка здійснюється у нашій державі фактично упродовж усього її існування. Сьогодні у цьому процесі домінують тенденції, пов'язані із забезпеченням реалізації конституційного принципу верховенства права в процесі розбудови суверенної демократичної держави та європейських стандартів щодо умов тримання засуджених в установах виконання покарань (УВП) [1; 2].

У науковій літературі дана тема знаходиться в процесі активного обговорення. На думку провідних фахівців порівняльного правознавства Ю. С. Шемшученка, О. Ф. Скакун, І. С. Гриценка, О. В. Кресіна, Л. А. Луць, В. О. Навроцького, Н. М. Оніщенко і ін., на сучасному етапі постає нагальна необхідність переосмислення практично всіх правових категорій у порівняльному співставленні з кращими європейськими і світовими стандартами [3, с. 13].

У нашому дослідженні ставиться мета охарактеризувати сучасні наукові підходи до формування пенітенціарної політики України у співставленні з європейськими стандартами. На сучасному етапі напрям досліджень з даної проблематики проявляється досить помітно. Сутність окремих наукових підходів до формування пенітенціарної політики України з врахуванням європейських вимог розглядають у своїх працях І. Богатирьов, В. Грищук, І. Даньшин, О. Джужа, І. Коваль, І. Лановенко, В. Львовчкін, А. Митрофанов, А. Музика, О. Пташинський, О. Романенко, М. Романов, А. Степанюк, Ю. Тодика, П. Фріс, О. Ющик і інші дослідники. Більшість із них єдині в тому, що значна частина нормативно-правових актів

національного законодавства України відповідають європейським стандартам і конституційним гарантіям прав та свобод людини та громадянина, в т. ч. й тих осіб, до яких обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою в УВП та СІЗО. Для останньої категорії визначені спеціальні юридичні гарантії прав і свобод, представлені нормативно- та організаційно-правовими механізмами КК України, КВК України, законів України, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, Державної пенітенціарної служби (ДПтС) України [4, с. 47–50].

У цьому сенсі повністю збігається з Європейськими пенітенціарними правилами мета кримінально-виконавчого законодавства, викладена в п. 1 ст. 1 КВК України. Основні суб'єкти права, які мають всі засуджені, незалежно від виду покарання, визначені у ст. 8 КВК України. Як відзначають аналітики (вітчизняні і зарубіжні), з юридичної точки зору більшість із них співвідносна з положеннями щодо правового статусу засудженого у міжнародних актах, зокрема в частині:

- забезпечення ставлення до засудженого з повагою до його людської гідності;
- додержання особистих прав та основоположних свобод такої особи;
- забезпечення умов тримання засуджених нормам, прийнятим у суспільстві.

Хоча міжнародні акти не вирізняють поняття “правовий статус” і не дають його визначення (як це, наприклад, зроблено у вітчизняному законодавстві), проте в них, зокрема в Мінімальних стандартних правилах поводження із в'язнями передбачено цілу низку норм (п. 56, 66) з метою:

- а) забезпечити відповідність умов життя вимогам людської гідності та нормам, прийнятим у суспільстві;
- б) мінімізувати негативні наслідки ув'язнення та різницю між життям у в'язниці та на свободі;
- в) підтримувати та посилювати ті зв'язки з родичами та зовнішнім світом, які найкраще слугують інтересам в'язнів та їх родин;

г) забезпечити в'язням можливості розвивати професійні навички та здібності, які поліпшуватимуть перспективи їхньої успішної соціальної реінтеграції після звільнення [5, с. 28–29].

На думку вітчизняних науковців, наведені положення визначають основну концепцію (парадигму) всієї європейської пенітенціарної системи. Поки що вона суттєво відрізняється від тієї, яку формулює вітчизняний законодавець. Різниця полягає в тому, що європейська пенітенціарна концепція покарання враховує сам факт позбавлення волі, а не режим, оскільки ув'язнення передбачає позбавлення волі, що саме по собі є покаранням. І саме тому особа, яка потрапляє в європейську установу позбавлення волі, утримується там як людина, з відданням всього необхідного не тільки людським потребам, а й людській гідності. Тобто європейська парадигма стверджує, що навіть злочинець повинен залишатися людиною та жити в суспільстві і складати його невід'ємну частину. Вітчизняна ж парадигма робить засудженого особою “поза суспільством”, особою, яку необхідно покарати та виправити за допомогою безособистісної системи. Таким чином, єдина категорія, яка по суті є незмінною і наповнює основний зміст європейських стандартів – це поняття людської гідності.

Література

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Парламентське видавництво, 2006. – 60 с.
2. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу : указ Президента України від 14 верес. 2000 р. № 1072/2000 // Урядовий кур'єр. – 2000. – № 82–83.
3. Порівняльне правознавство : сучасний стан і перспективи розвитку : Збірник наукових праць / За ред. Ю. С. Шемшученка, І. С. Гриценка, М. Б. Бучака ; упор. О. В. Кресін. – К. : Логос, 2010. – 520 с.
4. Коваль І. Експертиза нормативно-правових актів та їх проектів на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на

практиці Європейського суду з прав людини / І. Коваль // Право України. – 2009. – № 1. – С. 47–50.

5. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями : процедура виконання правил схвалена Резолюцією Ради Європи 25 трав. 1984 р. // Кримінально-виконавче право : зб. нормативно-правових документів / уклад. заг. ред. А. Х. Степанюка. – Х. : Право, 2005. – С. 18–36.